

ПРО САНАЦІЮ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

*Л.І. Лачкова, Харківська державна академія технологій
та організації харчування*

З 1999 р. в Україні почали виявляти себе ознаки економічної стабілізації: подолане падіння і досягнутий приріст внутрішнього валового продукту; спостерігається певне зростання показників в усіх сферах національної економіки. Так, приріст реального ВВП у січні-серпні 2001 р. склав 10,5 % проти відповідного періоду 2000 р.; загальний обсяг виробництва промислової продукції зріс на 16,9 % у порівнянні з попереднім роком; загальний обсяг товарообороту підприємств роздрібної торгівлі у порівнянних цінах більше обсягу відповідного періоду минулого року на 9 %; на 4 % зменшилась кількість підприємств України, що працювали збитково. Тобто сучасний період знаменується переходом на траєкторію економічного зростання. Однак, незважаючи на ці оптимістичні зрушення, позитивний вплив реформ на стан національної економіки ще недостатній, наявний потенціал економічного зростання в Україні ще не реалізовано повною мірою. Теперішній стан розвитку багатьох українських підприємств фахівці визначають як кризовий. За даними Держкомстату України, протягом січня-липня 2001 р. 45 % підприємств України працювали збитково. Аналогічна ситуація спостерігається і в торгівлі.

Проведені дослідження дозволили визначити, що низький рівень прибутковості, фінансової стійкості і платоспроможності підприємств торгівлі і громадського харчування обумовлений:

- зменшенням платоспроможного попиту покупців, передусім населення, що є результатом розвитку кризи в інших галузях економіки;
- неадекватним ринковим вимогам станом управління господарсько-фінансовою діяльністю підприємств: недоліки в управлінні капіталом торговельних підприємств (результати аналізу показників фінансової стійкості підприємств торгівлі і громадського харчування по Харківській області свідчать, що діяльність підприємств фінансується за рахунок позикових коштів, максимальна питома вага в яких належить кредиторській заборгованості (83,7 %), що означає ризик втрати платоспроможності);
- незбалансованість грошових потоків, яка призводить до періодичної або постійної неспроможності фінансування діяльності і виконання зовнішніх зобов'язань;
- погіршенням якісного складу об'єктів торгівлі (помітне скорочення питомої ваги магазинів і зростання об'єктів дрібної торгівлі, тобто підприємств з невпорядкованою структурою і асортиментом, яким бракує міцних і надійних комерційних зв'язків, а також пропозиції прогресивних технологій обслуговування споживачів). Тенденція розповсюдження невеликих магазинів роздрібного продажу призводить до зниження концентрації торговельного капіталу, що значно зменшує інвестиційну привабливість таких підприємств;

- невідповідністю стилю керівництва підприємства стратегічним цілям господарювання (командний стиль управління, незадовільний морально-психологічний клімат у колективі тощо).

Досягнення ефективної діяльності підприємств торгівлі передбачає, з одного боку, вдосконалення законодавчого, фінансового, податкового оточення, в якому працюють підприємства, а, з іншого, потребує кардинального поліпшення організації роботи самих підприємств (за результатами опитування керівників і фахівців торговельних підприємств понад 80 % вказали на те, що кризовий стан підприємства зумовлений зовнішніми факторами, а близько 60 % – внутрішніми).

Проблема фінансового оздоровлення українських підприємств є надзвичайно актуальною. Численні спроби вирішити її за допомогою централізованого втручання держави у процеси на мікрорівні були марними. Органи, відповідальні за економічну політику країни, дійшли до розуміння, що без законодавства про фінансову неспроможність підприємств неможливий розвиток ринкової економіки як такої. Взнявши курс на розбудову ринкової економіки, Україна зіткнулася з проблемою вибору: орієнтуватися на ліквідацію боржника чи на його санацію? Банкрутство і ліквідація підприємства – це не тільки збитки для його акціонерів, кредиторів, виробничих партнерів, споживачів продукції, але й зменшення податкових надходжень до бюджету, а також збільшення безробіття, що, в свою чергу, є одним із факторів макроекономічної нестабільності.

Визнаючи важливість усіх розробок відносно санації підприємств, вважаємо, що механізм санації потребує подальшого розвитку і вдосконалення. Із широкого спектру думок щодо сутності поняття санації нами синтезоване таке визначення санації підприємств торгівлі: санація – це комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів щодо операційної і фінансової реструктуризації (трансформації) підприємства-боржника, спрямованих на покращення показників його поточної діяльності, відновлення або досягнення ним прибутковості та конкурентоспроможності.

Метою санації є покриття поточних збитків та усунення причин їх виникнення, поновлення або збереження ліквідності та платоспроможності підприємств, скорочення всіх видів заборгованості, поліпшення структури оборотного капіталу та формування фондів фінансових ресурсів, необхідних для проведення санаційних заходів виробничо-технічного характеру.

На практиці досить часто із санацією ідентифікується поняття “реструктуризація”. Реструктуризація підприємства – це здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, якщо це передбачено планом санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів.

Можна стверджувати, що “санація” є ширшим поняттям, ніж “реструктуризація”. Санація включає в себе як організаційну реструктуризацію (комплекс заходів щодо удосконалення менеджменту підприємства з метою покращення показників його поточної діяльності), так і фінансову реструктуризацію (комплекс заходів щодо реформування фінансової структури підприємства). Тобто можна визначити, що операційна і фінансова реструктуризація є ключовими складовими санації підприємств. Вивчення і узагальнення спеціальної літератури дало змогу авторові запропонувати схему санації підприємств торгівлі. Окремі компоненти операційної і фінансової реструктуризацій підприємств торгівлі відображає рисунок.

Реорганізація підприємства у будь-якій формі неможлива без паралельного реформування його фінансової структури. Проте фінансова реструктуризація може здійснюватись як самостійний засіб стратегічних фінансових перетворень, як самодостатній засіб попередження банкрутства. В останньому випадку фінансова реструктуризація має ширший діапазон форм її проведення і набуває на сучасному етапі найбільшого поширення.

Таким чином, як напрямки фінансової реструктуризації доцільно виділяти:

1. Реструктуризацію пасиву балансу (форм короткострокової і довгострокової заборгованості підприємства та структури власного і позичкового капіталу).
2. Реструктуризацію активу балансу (видів оборотних по позаоборотних активів підприємства та співвідношення їх в цілому).
3. Реструктуризацію грошових потоків (окремих видів грошових потоків за видами діяльності підприємства і співвідношення загального обсягу надходження й витрат грошових коштів).

Від обраної стратегії залежить життєздатність підприємства. Більшість вітчизняних підприємств, які перебувають у кризовому стані, потребують комплексної трансформації: реінжинірингу бізнес-процесів, створення гнучкого підприємства, що миттєво реагує на зміни зовнішнього середовища (це безперечна особливість реструктуризації вітчизняних підприємств порівняно з західними, в основі створення яких була орієнтація на ринок). Зазначене особливо важливе для підприємств торгівлі, тому що для галузі характерна залежність кінцевих результатів від місткості споживчого ринку та його кон'юнктури. Проте стратегія комплексної трансформації може бути обрана тільки в тому випадку, якщо доведена її доцільність. Комплексна трансформація підприємства (або, іншими словами, “реструктуризація”) передбачає виведення підприємства з кризи, доведення його до бажаного стану. Вона проводиться на підставі широкомасштабної діагностики підприємства, співставлення сильних і слабких його сторін, встановлення глибини і причин фінансової кризи, можливостей її подолання, правової експертизи діяльності підприємства, аналізу внутрішніх резервів, висновків про можливості залучення стороннього капіталу та стратегічних завдань.

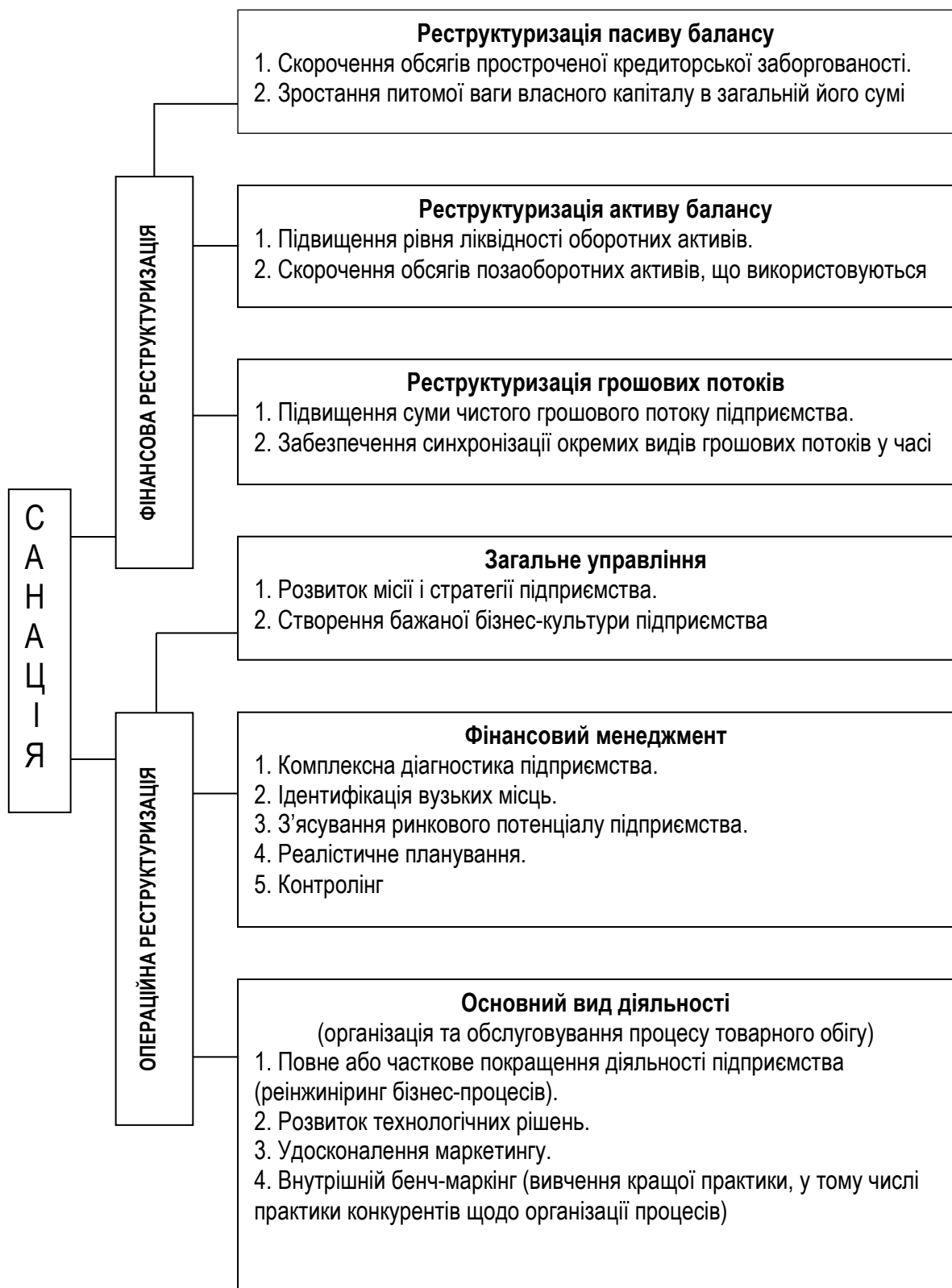

Рис.1 Компоненти операційної та фінансової реструктуризації підприємств торгівлі